

Kmieciak, Zenon

"Lubelska prasa konspiracyjna 1939-1944", Zbigniew Jerzy Hirsz, Lublin 1968 : [recenzja]

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 8/3, 442-444

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zjawisk społecznych i możliwe pełnego odtworzenia ówczesnego życia społecznego i politycznego.

Praca stanowi niewątpliwie znakomite *vademecum* dla historyka okresu, przynosi także sugestie dotyczące niektórych metodologicznych aspektów badań historyczno-prasowych. Sugestie te jednak są słabo zarysowane z uwagi na bardzo wąski zasięg chronologiczny pracy, a co za tym idzie, daje ona stosunkowo skromne możliwości formułowania uwag ogólniejszych na podstawie porównawczej, zarówno gdy mowa o partyjnej prasie ukraińskiej po 1918 r., jak i prasie bolszewickiej omawianego okresu w innych częściach Rosji radzieckiej.

Jerzy Myśliński

IV

Zbigniew Jerzy Hirs z, *Lubelska prasa konspiracyjna 1939—1944*, Lublin 1968, Wydawnictwo Lubelskie, ss. 615, 1 nlb., 16 tabl.

Lubelszczyzna w okresie okupacji odgrywała istotną rolę w działalności polskich podziemnych organizacji politycznych. W lubelskim ośrodku naukowym powstało już kilka prac traktujących o dziejach walk społeczeństwa tych ziem z okupantem hitlerowskim. Z kolei publikacja Hirsza ukazuje wysiłki poszczególnych ośrodków podziemnych w dziedzinie kształtowania postawy patriotycznej społeczeństwa Lubelszczyzny. Autor opracowuje dzieje prasy konspiracyjnej, ukazującej się od grudnia 1939 r. do lipca 1944 r. W pracy omawia się prasę konspiracyjną wydawaną przez Polską Partię Robotniczą, Gwardię Ludową, Rady Narodowe, Stronnictwo Ludowe, Bataliony Chłopskie, Armię Krajową i miejscowe delegatury rządu emigracyjnego. Autor opracowuje 104 tytuły pism periodycznych (łącznie 400 numerów), ukazujących się w Lubelskiem. Obok gazetki konspiracyjnych omawia pisma ulotne, broszury wydawane przez różne organizacje polityczne i wojskowe, działające w Lubelskiem.

Autor, korzystając z relacji ludzi zaangażowanych w okresie okupacji w pracy wydawniczej, daje obszernie informacje o redaktorach, współpracownikach oraz miejscu wydania wszystkich pism konspiracyjnych, omawianych w pracy. W pierwszych rozdziałach swej publikacji autor analizuje program polityczny poszczególnych gazetki oraz omawia ich tematykę krajową. Zajmuje się wymianą poglądów na łamach prasy między poszczególnymi kierunkami politycznymi oraz jej rolą agitacyjną.

W dotychczasowej literaturze traktującej o dziejach pism konspiracyjnych są tylko prace omawiające gazetki jednego kierunku politycznego. Hirsz natomiast w pierwszych rozdziałach tej publikacji dał syntetyczne

opracowanie dziejów pism wszystkich kierunków politycznych, wydawanych na terenie jednego regionu. W pracy zamieszczono wszystkie opisy bibliograficzne gazetek konspiracyjnych i pism ulotnych, ukazujących się na Lubelszczyźnie, oraz wybór materiałów z prasy podziemnej. W publikacji znajdują się artykuły i notatki o tematyce ideologicznej i politycznej, ilustrujące program poszczególnych organizacji konspiracyjnych oraz omawiające ich działalność. Wyjątkowo interesujące są materiały, obrazujące terror okupanta i działalność ruchu oporu na Lubelszczyźnie. Autor zaznacza, że artykuły i notatki o wydarzeniach na Lubelszczyźnie dostarczają nowych faktów o pacyfikacjach i rozstrzeliwaniach, nie odnotowanych w żadnych publikowanych wykazach. W wyborze najobficiej reprezentowana jest publicystyka PPR, GL i AL. Pisemka lewicowe były żywo i pomysłowo redagowane, w których zdecydowaną większość materiału stanowiły artykuły programowe i wiadomości z terenu. Autor podkreśla, że prasa podporządkowana AK była redagowana inaczej. Jego zdaniem większość pism tej organizacji podawała w 80% wiadomości z nasłuchu radiowego oraz artykuły nadsyłane z Komendy Głównej AK.

W publikacji zawarte są materiały ilustrujące dążenia poszczególnych organizacji do podejmowania wspólnych akcji przeciw okupantowi. Autor nie unika także zamieszczania materiałów z tych pism konspiracyjnych, w których krytycznie pisano o programie politycznym i społecznym obozu lewicy z PPR na czele. Taka koncepcja publikacji wydaje się słuszna, ponieważ ukazuje cały front walki z okupantem hitlerowskim oraz ilustruje poszczególne koncepcje budowy Polski niepodległej.

Wybór materiałów publicystycznych zaopatrzonej jest w niezbędne objaśnienia i informacje. Każdy artykuł posiada wiadomości o miejscu i dacie wydania danego czasopisma, podporządkowaniu organizacyjnemu, tytule gazetki i artykułu oraz zawiera krótką notatkę o jego treści. Wszystkie teksty zostały ponadto opatrzone w przypisy i uzupełnienia.

Praca Hirsza traktuje o różnych zagadnieniach dotyczących powstania i oblicza ideowego pracy konspiracyjnej. Autor nie omawia natomiast tak istotnych zagadnień, jak kolportaż i czytelnicтво prasy konspiracyjnej. Opracowanie tych spraw nie jest rzeczą łatwą. Wydaje się, że w obecnym okresie omówienie tych zagadnień jest jeszcze zadaniem wykonalnym, ponieważ żyje wielu ludzi, którzy wydawali i kolportowali prasę konspiracyjną.

Budzi także pewne zastrzeżenia tytuł pracy. Autor w tytule zapowiada, że jej treścią ma być analiza oblicza i funkcjonowania prasy konspiracyjnej. Natomiast obok gazetek konspiracyjnych opracowuje on także pisma ulotne i broszury. Nie wydaje się też celowe zamieszczenie w pracy rozdziału o sytuacji politycznej na Lubelszczyźnie. Należałoby może zamiast tego szkicu opatrzyć pracę w obszerniejsze przypisy i noty informacyjne.

Mimo tych drobnych uwag krytycznych dokumentacyjna praca Hirsza jest pierwszą solidną publikacją, omawiającą syntetycznie wszystkie kierunki polityczne prasy konspiracyjnej na terenie pewnego obszaru. Wnosi ona sporo nowych spostrzeżeń do dziejów całego polskiego czasopiśmiennictwa konspiracyjnego między innymi ze względu na to, że Lubelszczyzna w latach okupacji zajmowała jedno z pierwszych miejsc w aktywności podziemnej propagandy prasowej.

Zenon Kmiecik